

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅՆԱՑՄԱՆ ԴԵՐՆ ՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Էմինյան Գագիկ

մանկավարժական գիտությունների թեկնածու,

Վանաձորի պետական համալսարան,

Հայաստանի Հանրապետություն,

geminyan@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0005-7976-9801>

Ամփոփում

Համառոտ ներածական: Համաշխարհայնացումը, որը աշխարհը վերափոխում է որպես մի ամբողջություն տնտեսական, մշակութային, քաղաքական ու հասարակական համակարգերի միջոցով, մեծ ազդեցություն է թողնում նաև կրթության ու դաստիարակության գործընթացների վրա: Դրանք ընդգրկում են ոչ միայն կրթական ծրագրերի վերանայման ու ուսումնական մեթոդների փոփոխության, այլ նաև հասարակական մտածողության, մշակութային դրսևորումների ու սոցիալական համախմբման հարցերը: Համաշխարհայնացման ազդեցությունը դաստիարակչական գործընթացի վրա դառնում է առավել ակնհայտ այն ժամանակ, երբ տարբեր մշակույթների ու արժեքների հաղորդակցությունն ու փոխազդեցությունը ներգործում են մշակութային ինքնության ու ազգային արժեքների կորստի կամ փոփոխության վրա: Հոդվածում ներկայացված են ուսումնասիրության արդյունքներ, որոնք վերաբերում են համաշխարհայնացման ազդեցությանը հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում դաստիարակչական գործընթացների կազմակերպման վրա, հատկապես ազգային ինքնության, մշակութային արժեքների ու դաստիարակության մեթոդների փոխակերպման համատեքստում: Անդրադարձ է կատարվում, թե ինչպես են ուսուցիչները ընկալում համաշխարհայնացումը, ինչպես են արձագանքում առաջադրված մարտահրավերներին և ինչպիսի փոփոխություններ են դիտարկում իրենց մասնագիտական գործունեության մեջ: Հոդվածը հիմնված է հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների շրջանում անցկացված հարցման արդյունքների վրա:

Հոդվածի արդիականությունը պայմանավորված է կրթության ոլորտում չդադարող փոփոխություններով, կրթական տեխնոլոգիաների զարգացման ու ուսումնադաստիարակչական գործընթացում դրանց ներդրման աճով և ազգային ինքնության պահպանման նկատմամբ ընդլայնվող մտահոգություններով:

Գիտական նորույթը հիմնվում է համաշխարհայնացման վերաբերյալ պատմական ու համեմատական վերլուծության, ուսուցիչների շրջանում իրականացված հարցումների վրա: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում տեսական ու գործնական այնպիսի մոտեցումների, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի պահպանել ազգայինը՝ միաժամանակ արդյունավետ արձագանքելով համաշխարհային կրթական միտումներին: Վերլուծության արդյունքում ակնհայտ է դառնում, որ ուսուցիչների զգալի մասը համաշխարհայնացումը ընկալում է որպես սպառնալիք ազգային ինքնության համար, սակայն միաժամանակ ընդունում է դրա դրական դերը՝ տեխնոլոգիական, գիտական ու մասնագիտական զարգացման տեսանկյունից: Հոդվածում առաջարկվում է համակցված մոտեցում՝ որը կշեշտադրի մշակութային ինքնության պահպանումը, ուսուցման մեթոդների արդիականացումն ու ուսու-

ցիչների շարունակական վերապատրաստումը գլոբալ մարտահրավերների պայմաններում:

Բանալի բառեր՝ դաստիարակություն, սովորող, ուսուցիչ, դպրոց, մեթոդ, նպատակ, համաշխարհայնացում, գործընթաց, հարցաթերթիկ:

Արդիականությունը: Կրթական հարափոփոխ համակարգերը մշտապես պահանջում են նոր մոտեցումներ դաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման հարցում: Այդ գործընթացի արդյունավետությունը կախված է հատկապես դաստիարակության նպատակների ու մեթոդների ճիշտ ընտրությունից: Դաստիարակչական գործընթացը՝ որպես ուսուցման ու ճանաչողական զարգացման մի մասնիկ, ունի իր ձևավորող դերն ու կարևորությունը: Այն ենթադրում է ոչ միայն գիտելիքի փոխանցում, այլ նաև սոցիալական հարաբերությունների զարգացում, փոխհարաբերությունների ձևավորում, անձի ազգային, սոցիալական ու մշակութային ինքնությունը պահպանելու կամ փոփոխելու գործընթաց: Ահա թե ինչու համաշխարհայնացումը՝ որպես հիմնախնդիր, մեծ դեր է խաղում ուսուցման ու դաստիարակչական գործընթացների կազմակերպման վրա:

Նպատակը: Ուսումնասիրել համաշխարհայնացման պատմական ընթացքը, ուսուցիչների պատկերացումները դաստիարակչական գործընթացի վրա համաշխարհայնացման ազդեցության վերաբերյալ:

Հիմնախնդիրները:

Մշակութային համաշխարհայնացման ազդեցությունը

Համաշխարհայնացման արդյունքում մշակույթների փոփոխությունն անխուսափելի է դառնում, ինչը կարող է հանգեցնել ազգային մշակույթի ու ավանդույթների նկատմամբ հետաքրքրության պակասի: Այդ գործընթացի պատճառով դպրոցներում կամ առհասարակ կրթական միջավայրերում դժվար է պահպանել ազգային մշակութային առանձնահատկությունները:

Տեխնոլոգիական փոփոխություններն ու ուսուցման մեթոդների խոր վերափոխումը

Տեխնոլոգիական առաջընթացների ընդլայնումն իր հերթին փոխում է դաստիարակության մեթոդներն ու կառուցվածքը: Դասերը դառնում են տեխնոլոգիապես ավելի հագեցած, սովորողների մոտ ձևավորվում են նոր սովորություններ՝ կապված առցանց միջավայրերի և այլ նորարարությունների հետ:

Հասարակական և տնտեսական անհավասարությունը

Համաշխարհայնացման ազդեցությունը կրթության վրա կարող է ստեղծել տարբերություններ կրթական հնարավորությունների ու ռեսուրսների միջև հատկապես զարգացող երկրներում:

Վերջին տասնամյակներին թեմայի տեսական ուսումնասիրմանն անդրադարձել են մի շարք գիտնականներ՝ առաջարկելով տարբեր տեսություններ ու վերլուծական մոդելներ:

Համաշխարհայնացման երևույթի սոցիալ-մշակութային հետևանքները լայնորեն ներկայացված են Ա. Թոֆլերի (Toffler A.), Մ. Կաստելսի (Castells M.), Զ. Բաու-

մանի (Bauman Z.) և այլ հեղինակների աշխատություններում: Ա. Թոֆլերն իր «Երբորդ ալիքը» աշխատությունում անդրադառնում է տեղեկատվական հասարակության ձևավորմանն ու դրա ազդեցությանը մարդու սոցիալականացման գործընթացի վրա: Մ. Կաստելսը ներկայացնում է գլոբալ տեղեկատվական հոսքերի ու տեխնոլոգիական զարգացումների դերը կրթության բովանդակության և մատուցման ձևերի փոփոխման գործընթացում: Զ. Բաումանն իր «Հեղուկ ժամանակներ» հայեցակարգում ցույց է տալիս արժեքային ու ինդիվիդուալ ընտրությունների անորոշության աճը գլոբալիզացված աշխարհում, ինչը բարդացնում է դաստիարակության նպատակային հստակեցումը: Այս փոփոխությունները մասնավորապես կարևորվում են Փ. Ֆրեյրեի (Freire P.) կողմից: Վերջինս կրթությունը դիտարկում է որպես ազատագրական ու քննադատական մտածողության ձևավորման գործընթաց՝ ընդգծելով նրա դերը սոցիալական արդարության համատեքստում:

Նորույթը: Ուսումնասիրության գիտական նորույթն այն է, որ դիտարկվում է համաշխարհայնացման ազդեցությունը կրթության ու հատկապես **դաստիարակչական գործընթացների վրա՝** հիմք ընդունելով ուսուցիչների ընկալումները, հարցումների արձագանքները:

Իրականացված ուսումնասիրությունը համադրվել է մի քանի մոտեցումներով.

- **պատմական ժամանակագրական վերլուծություն**, որը ներկայացնում է համաշխարհայնացման ազդեցության փուլերը կրթության ոլորտում (1910-ականներից մինչև COVID-19-յան ժամանակահատված),
- **համեմատական վերլուծություն**, որի միջոցով գնահատվում են գլոբալ կրթական միտումների ներգործության ուժգնությունն ու ուղղությունները,
- **ուսուցիչների շրջանում իրականացված հարցումների արդյունքների քանակական ու որակական տվյալների համադրություն:**

Նորություն է նաև այն փաստը, որ դաստիարակության թեման՝ որպես ոչ ֆորմալ, հաճախ ստվերում մնացող կրթական բաղադրիչ, ներկայացվում է որպես համակարգային մարտահրավեր համաշխարհայնացման համատեքստում: Հոդվածը նաև առաջարկում է **համակցված մոդել**, որը միավորում է մշակութային ինքնության պահպանումը, տեխնոլոգիական զարգացումն ու ուսուցիչների շարունակական վերապատրաստումը՝ որպես կրթության կայունության առանցքային բաղադրիչներ:

Հիմնական նյութի շարադրանք: Համաշխարհայնացումը և կրթության փոխհարաբերությունը

Համաշխարհայնացման ազդեցությունը կրթության ոլորտում տեսանելի է թե՛ կրթական ծրագրերի, թե՛ կրթական մոտեցումների մեջ: Այդ փոփոխությունները կարող են ձևավորել միատեսակ մտածելակերպ և քաջալերել համաշխարհային քաղաքացիության գաղափարները: Արդյունքում կրթությունը դառնում է համաշխարհայնացված, իսկ դպրոցներում ու համալսարաններում ինտեգրվում են աշխարհի տարբեր մշակույթները: Բայց այդ ժամանակ հարց է առաջանում՝ ինչպե՞ս են մշակութային տարբերությունները խառնվում կրթական ծրագրերում:

Համաշխարհայնացումը ինչ-որ սկզբունքորեն նոր բան չէ [1, 216]:

Համաշխարհայնացումը կառուցված է երեք հիմնական և փոխկապակցված հիմնասյուների վրա՝

1. արտադրանքի ու ծառայությունների հանրայնացում՝ հիմնված միջազգային առևտրի, օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների և շուկայում կապիտալի հոսքերի աճի վրա,
2. տեղեկատվական, հաղորդակցական ու մեդիա նոր տեխնոլոգիաների լայն տարածում, որոնք ընդգծում են կրթության ու աշխատանքի գիտելիքահեն լինելը,
3. ինչպես նաև բազմաթիվ երկրներում գաղթի ծավալների ընդլայնում, որը հանգեցնում է մշակութային լուրջ փոփոխությունների [6, 93]:

Ինչպես պահպանել ազգային ինքնությունը, երբ կրթությունը դառնում է միաձուլված գլոբալ հասարակական պահանջներին:

Համաշխարհայնացումը մասամբ կապված է տեխնոլոգիաների առաջընթացի հետ, ինչը փոփոխություններ է ներմուծում կրթական համակարգ: Տեխնոլոգիական նորարարությունները, օրինակ՝ հեռավար կրթությունը, առցանց դասերը, սիմուլացիոն ծրագրերը, թույլ են տալիս դաստիարակչական գործընթացները դարձնել ավելի օպտիմալ ու լայնածավալ: Մակայն դրանց կիրառումը կարող է հանգեցնել առանձին երկրների ու ժողովուրդների ազգային տարրերի ոչնչացմանը:

Դաստիարակությունը լայն իմաստով անհատի սոցիալականացման գործընթացն է, որը ձևավորվում է սեփական ակտիվության արդյունքում՝ բնական, սոցիալական ու մշակութային միջավայրի ազդեցությամբ, այդ թվում՝ ծնողների ու մանկավարժների կողմից կազմակերպված, նպատակաուղղված գործունեության շնորհիվ [4, 226]:

Դաստիարակության հիմնական նպատակն է սովորողների համակողմանի զարգացմանը նպաստելը, որպեսզի նրանք լինեն ֆիզիկապես առողջ, մտավորապես և հոգեպես խելոք ու առաքինի, իսկ այդ նպատակները որոշվում են հասարակական հարաբերություններով [2, 50]: Այս զարգացումները կարող են ազդել սովորողների սոցիալական հմտությունների վրա, քանի որ ուսումնադաստիարակչական գործընթացներում, երբ կիրառվում են վիրտուալ ռեսուրսներ, պակասում են դեմառդեմ շփումների հնարավորությունները:

Համաշխարհայնացումը մեծացնում է մշակութային փոխազդեցությունը՝ նպաստելով տարբեր ազգերի ու երկրների միջմշակութային հաղորդակցության ուժեղացմանը: Այնտեղ, որտեղ տիրապետում են համաշխարհային մշակույթների ներկայացուցիչները, կարող է նվազել ազգային մշակույթների և ավանդույթների կարևորությունը: Այնուամենայնիվ, այս ամենն իր հետ կարող է հանգեցնել լեզվամտածողության տարանջատմանն ու մշակույթի պահպանման դեմ բացասական ազդեցություններին:

Համաշխարհայնացումը կարող է առաջ բերել նաև կրթական, տնտեսական կամ քաղաքական տարբերություններ: Զարգացող երկրներում, ի թիվս այլ խնդիր-

ների, կարող են առաջանալ դժվարություններ՝ կապված կրթական միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցման ու որակական ցուցանիշների ապահովման հետ, ինչը կարող է խորացնել կրթական մակարդակների խզվածքը:

Գլոբալ փոփոխություններ առաջացնող գործընթացները պայմանավորում են համաշխարհային զարգացման հիմնական ուղղությունները, որոնք կենսագործունեության բոլոր ոլորտներում տեխնոլոգիական հեղափոխությունների են հանգեցնում՝ կազմակերպությունների գործունեության արդյունավետության ապահովման համար ստեղծելով տեղեկատվական համընդհանուր հարթակներ ու սկզբունքորեն նոր պայմաններ, հաղորդակցման միջոցներ ու մասնագիտական առանձնահատուկ կարողություններ պահանջող տեխնոլոգիաներ [3, 11-12]:

Համաշխարհայնացումը ավելի արագորեն է տարածվում խոշոր քաղաքներում, որտեղ գլոբալ մշակույթները սերտորեն միավորվում են, հնարավոր է հանդիպել ազգային ինքնության օբյեկտիվ ընկալմանը: Իրավիճակը շատ տարբեր է գյուղական ու հեռավոր շրջաններում, որտեղ դաստիարակչական գործընթացը դեռևս պահպանում է ավանդական արժեքները:

Համաշխարհայնացումը ունի թե՛ դրական, թե՛ բացասական նշանակություն: Դրական է համարվում այն, որ զարգացած երկրները, օրինակ՝ ԱՄՆ-ն, Ճապոնիան, Գերմանիան, իրենց տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, մշակութային արժեքները տարածում են ավելի հետամնաց զարգացող երկրների վրա: Իսկ ո՞րն է համարվում համաշխարհայնացման բացասական նշանակությունը: Բացասականը պարտադրական է, որը քեզ ստիպում է հրաժարվել դարերով ունեցած քո ազգային արժեքներից [8]:

Համաշխարհայնացման հետևանքները դաստիարակչական գործընթացների վրա ևս ունեն ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն: Դրական կողմերից կարելի է նշել միջազգային կրթության ու մշակութային բազմազանության հասանելիությունը: Բացասական կողմերը ներառում են մշակույթի միատարրության վտանգը, ազգային ինքնության կորուստը:

Համաշխարհայնացումը նաև առաջացնում է մրցակցություն կրթական հաստատությունների միջև, ինչը երբեմն հանգեցնում է չափազանց մեծ ուշադրության վարկանիշների ու հեղինակության վրա՝ ի վնաս ուսուցման և գիտական հետազոտությունների որակի [7]:

Այսպիսով՝ անհրաժեշտ է մտածել, թե ինչպես պահպանել ազգային մշակույթների ինքնությունը՝ միաժամանակ ընդլայնելով գլոբալ կրթական հնարավորությունները:

Ստորև ներկայացնում ենք համաշխարհայնացման ազդեցության համեմատական վերլուծություն ժամանակագրական տեսանկյունից (ավելի մանրամասն տե՛ս Աղյուսակ 1):

Աղյուսակ 1. Համաշխարհայնացման ազդեցության ժամանակագրական դինամիկան կրթության ոլորտում

Ժամանակահատված	Համաշխարհայնացման ազդեցություն	Կրթական համակարգի առանձնահատկությունները	Համաշխարհայնացման ազդեցության նշաններ
1910-1950 (Առաջին համաշխարհային պատերազմ - Երկրորդ համաշխարհային պատերազմ)	Մահմանափակ համաշխարհայնացում, երբ ազգային ինքնությունն ու պետական գաղափարախոսությունը գերակշռում են կրթության մեջ:	Կրթության համակարգը հիմնականում կենտրոնացած է ազգային մշակույթի, ազգային պատմության ու լեզվի պահպանման վրա:	Կրթական համակարգերը հիմնականում փակ են արտաքին ազդակներից, մեծ ուշադրություն է դարձվում հայրենական արժեքներին:
1950-1980 (Երկրորդ համաշխարհային պատերազմ - Հաղթող երկրի տնտեսությունների վերակառուցում)	Սկսում են դիտարկվել միջազգային կրթական փոխանակումներ, բայց համաշխարհայնացումը դեռ թույլ է:	Արևմտյան երկրներում սկսվում են միջազգային փոխանակման ծրագրեր, ԽՍՀՄ-ում՝ սոցիալիստական արժեքների տարածում:	Միջազգային գիտաժողովներ, համագործակցություններ, միջազգային ծրագրեր, բայց սահմանափակ ներգրավվածություն
1980-1990 (Տեխնոլոգիական հեղափոխություն, Գլոբալ տնտեսական ինտեգրացիա)	Համաշխարհայնացման ինտենսիվացում՝ տեխնոլոգիական զարգացման ու միջազգային առևտրի համապատկերում:	Ուսումնառությունը սկսում է ընդգրկել միջազգային տարրեր, զարգանում են կրթության փոխանակման ծրագրեր:	Միջազգային համալսարաններ, եվրոպական ծրագրեր (Erasmus+), լեզվաբարձրարանների ուսուցում, առաջին տեխնոլոգիական փոխանակումներ
2000-2010 (Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ծավալում, համաշխարհային կրթական բարեփոխումներ)	Համաշխարհայնացման ազդեցությունը հասնում է նոր մակարդակի՝ թվայնացման և համացանցի արագ զարգացման հետ զուգընթաց:	Ուսումնառությունը դառնում է գլոբալ ուսանողները մասնակցում են բազմամշակութային կրթական ծրագրերի:	Հեռավար կրթություն, միջազգային կրթական փառատոներ, կրթական տեխնոլոգիաների կիրառություն
2010-2020 (Կրթության համաշխարհային ինտեգրացիա, համաշխարհային քաղաքացիություն)	Համաշխարհայնացումը դառնում է համաշխարհային կրթության հիմնական պահանջ, նկատվում է ուսումնական պլատֆորմների աճ:	Համաշխարհային կրթական ծրագրեր, հեռավար դասընթացներ, բազմալեզու կրթություն:	Համաշխարհային կրթական չափանիշներ, գլոբալ քաղաքացիություն, առցանց կրթություն (MOOC), մոբիլություն

2020-հետո (COVID-19 համավարակի ազդեցություն, կրթության թվայնացում)	COVID-19 համավարակի պատճառով գլոբալ կրթական համակարգի արագ թվայնացում	Կորոնավիրուսի համավարակը արագացրեց թվային կրթության ընդունումը, նկատվում է համաշխարհային մոտեցումների ավելացում:	Առցանց կրթության ծավալում, միջազգային փոխանակման ծրագրեր թվային հարթակներում
---	---	--	--

Վերոբերյալը թույլ է տալիս դիտարկել, թե ինչպես է համաշխարհայնացման ազդեցությունը փոփոխվել տարբեր ժամանակահատվածներում, ինչպես նաև կրթական համակարգերի համատեքստում համաշխարհայնացման զարգացման փուլերը՝ սկսած ազգային առանձնահատկությունների պահպանումից մինչև համաշխարհային կրթության համակարգի զարգացում (ավելի մանրամասն տե՛ս Աղյուսակ 2):

Արդյունքում ի հայտ է եկել գլոբալիստիկան: Գլոբալիստիկան հիմնովին նոր գիտական ոլորտ է, որը ներառում է փիլիսոփայություն, հումանիտար գիտություններ, բնական գիտություններ և ուսումնասիրում է գլոբալ գործընթացների բազմաբնույթ ասպեկտները [5, 28]:

Աղյուսակ 2. Համաշխարհայնացման ազդեցության տարրերը կրթական համակարգում

Համաշխարհայնացման ազդեցության տարրեր	Գործառույթներ	Ազդեցությունները	Վտանգները	Ավելի լավ կողմեր (Առավելություններ)	Թերություններ
Կրթության համաշխարհային հասանելիություն	Ուսումնական նյութերի համատեղում և փոխանակում, հեռավար ուսուցման և առցանց կրթական ռեսուրսների զարգացման խթանում	Կրթության որակի բարձրացում՝ շատ երկրների համար գրեթե հասանելի դարձնելով միջազգային գիտելիքներ:	Տեխնոլոգիական անհավասարություն՝ զարգացող երկրներում կրթության անհավասարություն	Աշխարհի տարբեր կետերից ուսանողների ու դասախոսների համագործակցություն	Զարգացող երկրների հեռավոր տարածքներում տեխնոլոգիական ու ֆինանսական անբավարարություն
Թվային տեխնոլոգիաների ազդեցություն	Թվային գրադարաններ, դասընթացների առցանց հարթակներ, հեռավար ուսուցում	Դասընթացների թվայնացում՝ ուսանողներին մատչելի դարձնելով ամբողջ աշխարհում մեկ հարթակ:	Տեխնոլոգիական ներդրումների անհրաժեշտություն՝ կրթական ոլորտում համընդհանուր ներդրում	Ուսումնական նյութերի ավելի լայն տարածում՝ առավելագույնս բազմազանեցնելով ուսումնական փորձը	Թվային խոչընդոտներ՝ տեխնիկական համեմատաբար վատ պայմաններ որոշ տարածաշրջաններում

Միջազգային կրթական ստանդարտների ներդրում	Համաշխարհային կրթական չափանիշների հաստատում՝ համընդհանուր գնահատման մեթոդներ	Աշխարհի տարբեր երկրների ուսումնական համակարգերի միավորում՝ ուսումնական նյութերի համընդհանրացում	Մշակութային արժեքների և տեղական լեզուների կորուստ	Կրթական բազաների միասնականացում՝ համարժեք ուսումնական ծրագրերի ստեղծում տարբեր երկրների համար	Ապացուցողական և մշակութային տարբերությունների ընկալում ու տեղական արժեքների մերժում
Բազմամշակութայնություն և համաշխարհային քաղաքացիություն	Բազմամշակութային գաղափարների ներառություն՝ ուսումնական ծրագրերում համաշխարհային քաղաքացիության դաստիարակման նպատակով	Բազմամշակութային կրթություն՝ ուսանողներին ավելի բաց և համատեղ մտածելու հնարավորություններ տալու համար	Մշակութային բախումներ՝ տարբեր երկրների ու ավանդույթների ներկայացումների ընդհանրացում	Նոր աշխարհայացքների ձևավորում համաշխարհային մտածողություն ուսուցման և դաստիարակչական աշխատանքներում	Մշակութային բազմազանության որոշ տարրեր, որոնք կարող են խաթարել ուսուցման և դաստիարակության գործընթացը:
Ուսումնական բովանդակության համընդհանրացում	Համընդհանուր կրթական չափանիշներ՝ ուսուցում և գնահատման միասնական մոտեցում՝ համաշխարհային կրթական ծրագրերի մեջ	Կրթական տարբեր գործիքների և մեթոդների համադրում՝ ավելի համապարփակ ու արդյունավետ ուսումնական ծրագրերի ստեղծում	Ազգային ինքնության ու արժեքների կորուստ՝ համաշխարհային ծրագրերի համատեղումը	Բարձրացված կրթական մակարդակ՝ համաշխարհային չափանիշներով ծրագրեր, ավելի լավ կրթություն	Պետական մշակութային արժեքների պակաս՝ համաշխարհային կրթական մոտեցումների գերակայությամբ

Պարզելու համար, թե ինչպիսի պատկերացումներ ունեն հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչները հիմնախնդրի վերաբերյալ, իրականացրել ենք անոնիմ հարցումներ Լոռու, Շիրակի և Տավուշի մարզերի ուսուցիչների շրջանում: Հարցմանը մասնակցել է 75 ուսուցիչ:

«Ինչպե՞ս եք գնահատում համաշխարհայնացման ազդեցությունը կրթական համակարգի վրա» հարցին ուսուցիչների գերակշռող մասը (80 %) պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը բացասաբար է ազդում կրթական համակարգի վրա: 15%-ի կարծիքով դա կարող է բարելավել կրթական համակարգը, բայց համեմատաբար ավելի փոքր ծավալներով: Սա նշանակում է, որ ուսուցիչները հիմնական

նում չեն տեսնում համաշխարհայնացման դրական ազդեցությունը կրթական համակարգի բարելավման վրա, և շատերը կարծում են, որ այն ուղղակիորեն վատթարացնում է առկա համակարգը:

«Ինչպե՞ս եք վերաբերվում համաշխարհայնացման ազդեցությանը ազգային արժեքների պահպանման գործընթացում» հարցի պատասխանների արդյունքները շատ հակասական են. մեծամասնությունը (65%) նշում է, որ համաշխարհայնացումը լուրջ խոչընդոտներ է առաջացնում ազգային արժեքների պահպանման համար: Սա ակնհայտորեն ցույց է տալիս, որ ուսուցիչները բացասաբար են վերաբերվում գլոբալ մշակույթների ներթափանցմանը, որը կարող է վտանգել ազգային ինքնությունն ու արժեքների պահպանումը: Մի փոքր մասի (3%) կարծիքով համաշխարհայնացումը նպաստում է ազգային արժեքների զարգացմանը: Հարցմանը մասնակցած մյուս ուսուցիչները չեն կարողանում հստակորեն տարանջատել համաշխարհայնացման դրական կամ բացասական ազդեցությունը ազգային արժեքների պահպանման գործընթացում:

«Ի՞նչ եք կարծում՝ համաշխարհայնացումը նպաստում է հանրակրթական գործընթացում ուսուցման և դաստիարակչական մեթոդների արդիականացմանը» հարցին հարցվողների 45 %-ը պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը չի նպաստում ուսուցման և դաստիարակչական մեթոդների արդիականացմանը: Սա նշանակում է, որ ուսուցիչների մեծ մասը կարծում է, որ կրթական համակարգն ու մեթոդները չեն առաջադիմում համաշխարհայնացման միջոցով: Չնայած դրան՝ 35%-ը պնդում է, որ համաշխարհայնացումը այդ փոփոխությունները առաջացնում է. հնարավոր է նոր տեխնոլոգիաների կամ ուսուցման և դաստիարակչական նոր մոտեցումների ներմուծումը: 20%-ի կարծիքով այն որևէ ազդեցություն չունի:

«Ինչպե՞ս է համաշխարհայնացումը ազդում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման վրա» հարցին հարցվողների մի մասը պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը աջակցում է ազատ մտածողության զարգացմանը (35 %), մինչդեռ մյուսները գտնում են, որ այն կարող է կրճատել ազգային ինքնագիտակցությունը (33%): Վերջին խմբի կարծիքով համաշխարհայնացումը կարող է ձևավորել «համաշխարհային մտածողություն», որն ավելի հեռու է ազգային ինքնությունից: Հետևաբար կային նաև մասնակիցներ, որոնց կարծիքով որ համաշխարհայնացման ազդեցությունը իրատեսական չէ, ինչը պատկերացում է տալիս, որ ավելի շատ համախմբվածություն ու քննարկումներ պետք է իրականացվեն այս հարցի շուրջ (32 %):

«Ի՞նչ եք կարծում՝ արդյոք համաշխարհայնացումը ազդեցություն ունի ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման վրա» հարցին ուսուցիչների 45 %-ը պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը մասամբ օգնում է ուսուցիչների մասնագիտական զարգացմանը, մինչդեռ 30 %-ի կարծիքով այդ ազդեցությունը դրական է: Մյուս մասը (25 %) կարծում է, որ համաշխարհայնացումը չի ազդում մասնագիտական զարգացման վրա, ինչը նշանակում է, որ նրանք չեն տեսնում նշանակալի փոփոխություններ ուսուցիչների աշխատանքային պրակտիկայում:

«Համաշխարհային մշակույթի ներթափանցումը, ձեր կարծիքով, նվազեցնում է ազգային մշակութային արժեքների դերը» հարցին ուսուցիչների մեծամասնությունը (85%) պատասխանել է, որ համաշխարհային մշակույթի ներթափանցումը նվազեցնում է ազգային մշակութային արժեքների դերը: Սա նկատելիորեն ցույց է տալիս, որ ուսուցիչները զգում են, որ գլոբալ մշակույթները ունեն գերակայություն, ինչը կարող է խոչընդոտել ազգային մշակույթների պահպանումն ու զարգացումը:

«Ըստ Ձեզ, համաշխարհայնացումը ազդո՞ւմ է սովորողների աշխարհայացքի ընդլայնման վրա» հարցին հարցվողների 75 %-ը պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը չի ազդում սովորողների աշխարհայացքի ընդլայնման վրա: Սա կարող է ենթադրել, որ ուսուցիչները չեն տեսնում համաշխարհայնացման ազդեցությունը կրթական միջավայրում սովորողների մտածելակերպի փոփոխության վրա:

«Ի՞նչ եք կարծում՝ համաշխարհայնացումը նպաստում է գիտության ու տեխնոլոգիաների զարգացմանը» հարցին շատ ուսուցիչներ պատասխանել են, որ համաշխարհայնացումը նպաստում է գիտության և տեխնոլոգիաների զարգացմանը, քանի որ 72 %-ը տեսնում է դրական ազդեցություն: Գիտությունն ու տեխնոլոգիաները ավելի արագ զարգանում են գլոբալ շուկայի միջոցով:

«Ինչպե՞ս կգնահատեք համաշխարհայնացման ազդեցությունը մայրենի լեզվի պահպանման գործընթացում» հարցին հարցվողների մեծամասնությունը (69 %) պատասխանել է, որ համաշխարհայնացումը առաջացնում է լուրջ խոչընդոտներ մայրենի լեզվի պահպանման գործընթացում: Նման պատասխանները ցույց են տալիս, որ ուսուցիչները մեծապես անհանգստացած են՝ լեզվի պահպանման հարցում համաշխարհայնացման ազդեցությամբ պայմանավորված:

Այս հարցումը նպատակ ուներ բացահայտելու, թե ինչպես է համաշխարհայնացումը ազդում կրթական համակարգի վրա, ինչպես նաև ինչպես է այն փոխում սովորողների արժեհամակարգերը, ազգային մշակույթները, լեզուները և ուսուցիչների մասնագիտական զարգացումը: Հարցման արդյունքները ցույց են տալիս մի շարք հետաքրքիր միտումներ, որոնք խոսում են համաշխարհայնացման երկակի, նույնիսկ հակասական ազդեցության մասին: Ուսուցիչները հիմնականում քննադատաբար են վերաբերվում համաշխարհայնացման ազդեցությանը, հատկապես կապված ազգային արժեքների, մշակույթի, լեզուների և կրթական անհավասարությունների հարցերին: Ընդհանրացնելով հարցման արդյունքները՝ ընդգծենք հետևյալը.

1. Համաշխարհայնացումը՝ որպես մարտահրավեր ուղղված կրթական համակարգին

Ուսուցիչների մեծամասնությունը (80 %) համաշխարհայնացումը դիտարկում է **բացասական ազդակ** կրթական համակարգի համար: Ըստ նրանց՝ համաշխարհայնացումը ոչ թե խթանում է զարգացումը, այլ **վատթարացնում է առկա համակարգը**: Այս մոտեցումը փաստում է այն մասին, որ կրթական միջավայրը դեռևս պատրաստ չէ համաշխարհային մրցակցության մեջ լիարժեք ինտեգրվելու:

2. Ազգային ինքնության և արժեքների պահպանման վերաբերյալ լուրջ մտա-

հոգություններ

Հարցվողների գերակշիռ մասը (65-85 %) համաշխարհայնացումը ընկալում է որպես **սպառնալիք ազգային արժեքներին**, մշակույթին ու մայրենի լեզվին: Բարձրացվում են ինքնության կորստի, մշակութային համահարթեցման և լեզվական աղավաղման հարցերը:

3. Տեխնոլոգիական և գիտական ոլորտում հարաբերական դրական վերաբերմունք

Ի տարբերություն ընդհանուր բացասական պատկերին՝ գիտության և տեխնոլոգիաների մասով դիտվում է զգալի դրական տրամադրվածություն. 72 %-ը **ընդունում է համաշխարհայնացման դրական ազդեցությունը** այդ ոլորտներում: Սացույց է տալիս, որ ուսուցիչներն ընդունում են գլոբալ համագործակցության ներուժը տեխնոլոգիական առաջընթացի համար:

4. Սովորողների արժեհամակարգի և աշխարհայացքի վրա հակասական ազդեցությունը

Սովորողների մտածելակերպի ձևավորման ու արժեհամակարգի վրա համաշխարհայնացման ազդեցության վերաբերյալ պատասխանները **բաժանված են մոտավորապես երեք մասի**: Մի մասը տեսնում է դրական կողմեր (ազատ մտածողություն), մի մասը՝ բացասական (ազգային ինքնության կորուստ), իսկ մնացածը չի կարողանում հստակորեն գնահատել:

5. Մասնագիտական զարգացման վրա ազդեցությունը՝ միջին մակարդակի

Ուսուցիչների շուրջ **45 %-ի կարծիքով համաշխարհայնացումը մասամբ նպաստում է մասնագիտական զարգացմանը**, սակայն կա նաև զգալի մաս (25 %), որն այն որպես ոչ մի ազդեցություն չունեցող գործոն է տեսնում: Սա ենթադրում է մասնագիտական հնարավորությունների օգտագործման թերի համակարգ:

Հիմնական մարտահրավերն է գտնել հավասարակշռություն ազգային ինքնության պահպանման ու համաշխարհային ինտեգրման միջև:

Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ համաշխարհայնացումը դաստիարակչական գործընթացների նկատմամբ ունի և՛ խթանող, և՛ խոչընդոտող ազդեցություն: Ուսուցիչների մեծամասնությունը ոչ վստահելի վերաբերմունք ունի գլոբալ մշակույթի ներթափանցմանը՝ դրանում տեսնելով ազգային արժեքների ու լեզվի կորստի վտանգ: Միևնույն ժամանակ տեխնոլոգիական ու գիտական առաջընթացի հնարավորությունները դրական են գնահատվում:

Այս իրավիճակը պահանջում է կրթական նորագույն ռազմավարությունների մշակում, որոնցում առաջնահերթություն կտրվի մշակութային ինքնության պահպանմանը: Ուսուցիչների վերապատրաստումը, երկլեզու մոդելների ներդրումը, թվային գրագիտության զարգացումն ու բազմակողմ քննարկումների կազմակերպումը կարող են ձևավորել ավելի կայուն ու ժամանակակից կրթական միջավայր:

Ուսուցիչների գերակշիռ մասը համաշխարհայնացումը ընկալում է որպես մարտահրավեր ազգային ինքնության ու կրթության ավանդական մոդելների պահպանման տեսանկյունից, որտեղ յուրաքանչյուր տարր միտված է կրթական

միջավայրը դարձնելու ժամանակակից, ներառական ու արժեքահեն՝ միաժամանակ ապահովելով ուսուցիչների մասնագիտական աճ, սովորողների ինքնագիտակցության զարգացում և մայրենի լեզվի ու մշակույթի ամրապնդում:

Ստորև ներկայացվում են դաստիարակության գործընթացի կազմակերպման մոդելի բովանդակային բաղադրիչները, նպատակներն ու աշխատանքների իրականացման հակիրճ նկարագրությունները:

1. Կրթական համակարգում ազգային և համաշխարհային համադրման նոր մոտեցումներ

Համաշխարհայնացման պայմաններում անհրաժեշտ են դաստիարակչական այնպիսի գործընթացներ, որոնք համադրում են **ազգային արժեքներն ու համաշխարհային չափանիշները՝** փոխադարձ հարգանքի և գուլգընթաց զարգացման հիմքով:

- Մշակել դասընթացներ, որոնք միաժամանակ ուսուցանեն ազգային ինքնություն և համաշխարհային մտածողություն:
- Իրականացնել մշակութաբանական կրթություն՝ սովորողներին օգնել հասկանալ իրենց ինքնությունը համաշխարհային մշակութային համակարգում:

2. Ուսուցիչների վերապատրաստման համակարգերի արդիականացում

Համաշխարհայնացման՝ մասնագիտական զարգացմանը նպաստելու համար իրականում անհրաժեշտ է ակտիվացնել ուսուցիչների մասնակցությունը **միջազգային կրթական ծրագրերին, վեբինարներին ու նորարարական մեթոդների ուսուցմանը:**

- Ներմուծել միջազգային համագործակցության ծրագրեր:
- Ապահովել տեխնիկական ու մեթոդաբանական աջակցություն նոր տեխնոլոգիաների կիրառման համար:

3. Ազգային լեզվի պահպանմանն ուղղված ծրագրեր

Մայրենի լեզվի պաշտպանության համար պետք է մշակել կրթական հատուկ ռազմավարություն՝ ի պատասխան գլոբալ մշակույթների ներթափանցման:

- Խթանել մայրենի լեզվով ստեղծագործական աշխատանքները:
- Ներմուծել երկլեզու կրթական մոդելներ, որոնցում անգլերենը կամ այլ լեզու կդասավանդվի՝ մայրենին խաթարելու փոխարեն այն հզորացնելու նպատակով:

4. Տեխնոլոգիաների ու մեթոդների արդիականացում՝ համաշխարհային մակարդակին համարժեք լինելու համար

Անհրաժեշտ է ցույց տալ ուսուցիչներին, թե ինչպես համաշխարհայնացումը կարող է փոխել դասավանդման մեթոդները՝ դարձնելով կրթությունը ավելի դինամիկ և մատչելի:

- Ներկայացնել հաջողված միջազգային մեթոդական մոդելներ:

- Ներառել մեղիագրագիտություն, թվային դիդակտիկա և արհեստական բանականություն կրթական ծրագրերում:

5. Հանրային քննարկումների և հետազոտությունների խրախուսում

Մասնակիցների պատասխաններում նկատվում են որոշ հարցերի վերաբերյալ կարծիքների բաժանում և անորոշություն: Սա պահանջում է **հանրային քննարկումների, սեմինարների ու հետազոտական միջոցառումների ակտիվացում:**

Առաջարկվող մոդելը միտված է ստեղծելու այնպիսի միջավայր, որտեղ ազգային ինքնությունը պահպանվում և զարգացվում է՝ համադրվելով համաշխարհային մտածողության ու արժեքային համակարգերի հետ: Սա ոչ միայն կապահովի սաների բազմակողմանի զարգացում, այլև կնպաստի մրցունակ, ներառական ու ազգային արժեքների պահպանման նկատմամբ պատասխանատու վերաբերմունք ունեցող հասարակության ձևավորմանը:

THE ROLE AND IMPACT OF GLOBALIZATION IN THE EDUCATIONAL-UPBRINGING PROCESS

Eminyan Gagik,
PhD in Pedagogy,
Vanadzor State University,
Republic of Armenia,
geminyan@mail.ru

Summary

Brief Introduction: Globalization, which is transforming the world into a unified system through economic, cultural, political, and social dimensions, significantly influences the processes of education and upbringing. These include not only issues of the revision of curricula and the change in teaching methods, but also the ones related to public thinking, cultural expression, and social cohesion. The impact of globalization on the educational-upbringing process becomes particularly evident as the interaction and exchange of diverse cultures and values can lead to the loss or transformation of cultural identity and national values. This article presents findings from a study focused on the impact of globalization on the organization of educational-upbringing processes in public educational institutions—particularly in the context of national identity, cultural values, and the transformation of pedagogical methods. It explores how teachers perceive globalization, how they respond to the associated challenges, and what changes they observe in their professional activities. The article is based on survey results collected from teachers working in public schools.

The relevance of this research stems from ongoing changes in the field of education, the development and integration of educational technologies, and growing concerns regarding the preservation of national identity. The scientific novelty of the article lies in its historical and comparative analysis of globalization, supported by data gathered through surveys conducted among teachers. The article discusses both theoretical and practical approaches that can help preserve national identity while effectively responding to global educational trends.

The analysis reveals that a significant number of teachers perceive globalization as a threat to national identity, yet at the same time recognize its positive contributions to technological, scientific, and professional advancement. The article proposes a combined approach that emphasizes the preservation of cultural identity, modernization of educational methods, and continuous professional development of teachers in response to global challenges.

Keywords: *upbringing, learner, teacher, school, method, goal, globalization, process, questionnaire.*

РОЛЬ И ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС

Эминян Гагик

Кандидат педагогических наук
Ванадзорский государственный университет,
Республика Армения
geminyan@mail.ru

Аннотация

Краткое введение: Глобализация, преобразующая мир в единую систему посредством экономических, культурных, политических и социальных процессов, оказывает значительное влияние и на образование, и на воспитание. Это влияние затрагивает не только пересмотр образовательных программ и изменение методов обучения, но и вопросы общественного мышления, культурных проявлений и социальной сплоченности. Воздействие глобализации на воспитательный процесс становится особенно заметным, когда взаимодействие различных культур и ценностей приводит к утрате или трансформации культурной идентичности и национальных ценностей.

В статье представлены результаты исследования, посвященного влиянию глобализации на организацию воспитательных процессов в общеобразовательных учреждениях, особенно в контексте национальной идентичности, культурных ценностей и преобразования образовательных методов. Рассматривается, как учителя воспринимают глобализацию, как они реагируют на возникающие вызовы и какие изменения наблюдают в своей профессиональной деятельности. Основой статьи являются данные анкетирования, проведенного среди учителей общеобразовательных школ.

Актуальность темы обусловлена непрерывными изменениями в сфере образования, развитием образовательных технологий, их активным внедрением в учебно-воспитательный процесс и возрастающими тревогами относительно сохранения национальной идентичности. Научная новизна статьи заключается в историко-сравнительном анализе феномена глобализации и использовании результатов опроса учителей. В статье рассматриваются как теоретические, так и практические подходы, которые могут способствовать сохранению национального начала при эффективном отклике на глобальные образовательные тенденции.

Результаты анализа показывают, что значительная часть учителей воспринимает глобализацию как угрозу национальной идентичности, однако одновременно признаёт её положительное влияние в контексте технологического, научного и профессионального развития. В статье предлагается комплексный подход, сочетающий сохранение культурной идентичности, модернизацию образовательных методов и непрерывную профессиональную подготовку педагогов в условиях глобальных вызовов.

Ключевые слова: воспитание, ученик, учитель, школа, метод, цель, глобализация, процесс, анкета.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Asatryan V.M. *Pilisopayutyun neratsutyun* (usumnakan dzernark), Yerevan, Noyan Tapan, 2004, 220 ej.
2. Harutyunyan N.K. *ev urishner, Mankavarjakan barraran*, Zangak, 2018, 248 ej.
3. Khachatryan R., Hovhannisyan S., Sargsyan K., Hovsepyan A., *Karravarchakan hmtutyunner*, Usumnamethodakan dzernark, Yerevan, 2020, 276 ej.
4. Avdeev N.F. *Vyshshaya shkola v usloviyakh globalizatsii: uchebnoe posobie*, Moskva: MGIU, 2011, 578 p.
5. Grinina L.E. i drugie, *Universal'naya i global'naya istoriya: Evolyutsiya vselennoi, zemli, zhizni i obshchestva*, Volgograd, 2012, 688 p.
6. *Globalization and Education*, Joint Working Group, Vatican City, 2006, 290 p.
7. <https://moluch.ru/archive/531/117008> (ditvel e 22.07.2025 t.)

8. <https://gohargabrielyan.wordpress.com/2017/01/30/globalizacia-hamahayagum> (ditvel e 22.07.2025 t.)

Получено: 24.07.2025

Рассмотрено: 03.09.2025

Принято: 25.11.2025

Received: 24.07.2025

Reviewed: 03.09.2025

Accepted: 25.11.2025

© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Comercial 4.0 International License